

Investigating the Situation, Challenges and Online Journalism in Afghanistan

Assistant Professor Javid Sokot

Bakhtar University

Abstract

In this article, the status of mass media, especially Afghan electronic media, in the Internet era is examined. In general, the media associated with it in the Internet era can be divided into three main categories: 1. Traditional media that use internet resources; Media with electronic versions, 3. Electronic media itself.

In this paper, using descriptive statistics, content analysis, observation, and interviews, they conclude that today, considering the economic, social, technical, and technological obstacles in the country, the most important changes can be said that internet media are still less popular and valid than electric media (radio-television). And the reason for the unpopularity and lack of credibility of websites can be found in these cases. Not dessert of all people to the internet, creating fake websites for information, not updating some news websites, and people still not getting used to reading. These are the factors that people refer to less for the sake of obtaining news from the internet.

Keywords: Internet, Electronic Media, 'Evolution of Traditional Media', 'Factors of Lack of Development of Online Media.'

بررسی وضعیت و چالش های روزنامه نگاری آنلاین در افغانستان

پوهنیار جاوید سکوت پوهنتون باختر

چکیده

در این مقاله وضعیت رسانه های جمعی و به ویژه رسانه های الکترونیکی افغانستان در عصر اینترنت مورد بررسی قرار می گیرند. به طور کلی رسانه هایی که در عصر اینترنت به نوعی در ارتباط با آن قرار دارند را می توان به سه دسته عمده تقسیم بندی نمود. 1: رسانه های سنتی که از منابع اینترنتی استفاده میکنند؛ 2: رسانه های دارای نسخه الکترونیکی؛ 3: خود رسانه های الکترونیکی.

در این نوشتار با بهره گیری از روش های آمار توصیفی، تحلیل محتوا، مشاهده و مصاحبه نتیجه میگیرند که امروزه با در نظر گرفتن موانع اقتصادی، اجتماعی و فنی و تکنولوژیکی موجود در کشور، مهمترین این تغییرات را می توان گفت که رسانه های اینترنتی هنوز هم کمتر محبوبیت و اعتبار نسبت به رسانه های برقی (رادیو تلویزیون) دارند. و علت نا محبوب بودن و اعتبار نداشتن وبسایت ها را در این موارد می توان یافت. عدم دسترسی تمام مردم به اینترنت، ساخت وبسایت های جعلی برای اطلاع رسانی، بروز نبودن بعضی از وبسایت های خبری، و نبود علاقه مردم به مطالعه؛ این ها عواملی هستند که مردم کمتر به خاطر کسب خبر از اینترنت مراجعه می کنند.

واژگان کلید: اینترنت، رسانه های الکترونیکی، "تحول رسانه های سنتی"، عوامل عدم توسعه رسانه های آنلاین.

مقدمه:

رسانه های الکترونیکی و روزنامه نگاری اینترنتی یکی از مفاهیم پیشرفته هزاره سوم و عصر اطلاعات است. با بهره گیری از فناوری های نوین اطلاعات و به ویژه اینترنت، انتشار اخبار در شکلی کاملاً نوین با تنوع بی سابقه در روش های ارائه اطلاعات، با سرعت بسیار بالا و به شکلی بهینه امکان پذیرگشته است. اکنون روزنامه های الکترونیک بسیاری در جهان ارائه میشود که در کوتاهترین زمان ممکن پس از وقوع یک حادثه، جزئیات آنرا همراه با صدا، تصویر، فیلم و سایر ملحقات، در کسری از ثانیه در اقصی نقاط کره خاکی منتشر می کنند. این رسانه ها بدون شک بر رسانه های متداول و سنتی تأثیر می گذارند.

امروزه بسیاری از روزنامه های جهان که نسخه چاپی آنها مدت هاست منتشر میشود، به منظور بهره گیری از قابلیت های عالی و کم نظیر شبکه اینترنت به شکل الکترونیکی نیز منتشر میشوند. هر چند روزنامه ها و مجلات بسیاری نیز یافت میشوند که نسخه چاپی ندارند و تنها به صورت الکترونیک منتشر میگردند. در این میان، تقابل این دو شیوه روزنامه نگاری با هم جالب توجه است. مسائلی همچون مزایای هر یک از این دو شیوه نسبت به دیگری، قابلیت هایی که هر یک دارند و مشکلات فرا روی آنها و در نهایت تأثیراتی که هر یک بر دیگری دارند، میتواند مورد توجه قرارگیرد. این تقابل و تأثیر و تأثر شرایط حرفه ای و کار در دنیای آینده مطبوعات و رسانه ها را رقم خواهد زد.

در افغانستان نیز چندی است که چنین روزنامه هایی پا به عرصه وجود گذاشته اند و به تقابل با روزنامه های چاپی پرداخته اند؛ اگر چه بسیاری از این روزنامه ها نسخه الکترونیک مطبوعات چاپی در افغانستان هستند، اما به هر حال یکی از نکات جالب توجه در این ارتباط، بررسی وضعیت موجود این رسانه های الکترونیک نوین در کشور، نقاط ضعف و قوت آنها، فرصت ها و تهدیدهایی که برای فضای رسانه ای کشور ایجاد می کنند و در نهایت دورنمای آنها در افغانستان است.

اینترنت و رسانه های مبتنی بر وب در افغانستان

برای بررسی وضعیت رسانه های اینترنتی و مبتنی بر وب، مروری بر آمار کاربران اینترنت اجتناب ناپذیر می نماید. طبق آمار جهانی کاربران اینترنت در سال 2020 به شرح زیر Internet World Stats آمار رسمی منتشر شده است.

درصد توزیع قارهای کاربران اینترنت در جهان

طبق آمار ارایه شده این منبع، از کل جمعیت بیش از هفت میلیاردی دنیا، این آمار در جدول نشان می دهد که هنوز هم ۵۹ فیصد از انترنت در کل دنیا استفاده می کند.

INTERNET USAGE STATISTICS

The Internet Big Picture

World Internet Users and 2020 Population Stats

WORLD INTERNET USAGE AND POPULATION STATISTICS						
2020 Year-Q1 Estimates						
World Regions	Population (2020 Est.)	Population % of World	Internet Users 31 May 2020	Penetration Rate (% Pop.)	Growth 2000-2020	Internet World %
Africa	1,340,598,447	17.2 %	526,710,313	39.3 %	11,567 %	11.3 %
Asia	4,294,516,659	55.1 %	2,366,213,308	55.1 %	1,970 %	50.9 %
Europe	834,995,197	10.7 %	727,848,547	87.2 %	592 %	15.7 %
Latin America / Caribbean	658,345,826	8.5 %	453,702,292	68.9 %	2,411 %	10.0 %
Middle East	260,991,690	3.3 %	183,212,099	70.2 %	5,477 %	3.9 %
North America	368,869,647	4.7 %	348,908,868	94.6 %	223 %	7.5 %
Oceania / Australia	42,690,838	0.5 %	28,917,600	67.7 %	279 %	0.6 %
WORLD TOTAL	7,796,949,710	100.0 %	4,648,228,067	59.6 %	1,187 %	100.0 %

همانطور که ملاحظه می شود در منطقه خاورمیانه با 429 میلیون و 516 هزار و 659 نفر جمعیت، تنها کمی بیش از اینترنت بهره می برند که این رقم 4.7 درصد از کل کاربران جهانی را به خود اختصاص داده است. در این میان سهم استفاده کنندگان اینترنت در افغانستان 1.74 درصد از آمار کل جهانی است. اگر چه افغانستان از نظر تعداد کاربران اینترنت در خاورمیانه دارای (رتبه هشتم) است؛ اما این تعداد کاربر در مقایسه با کاربران جهانی اینترنت، چندان رقم بالایی نمی باشد. البته نکته قابل توجه در این زمینه، سرعت افزایش کاربران اینترنت و ضریب نفوذ آن (۳۰ درصد) در افغانستان است که از رشد قابل توجهی برخوردار است. آمار کاربران اینترنت در کشور در دسامبر سال 2004 فقط 250 هزار نفر بود که این آمار به 20 میلیون نفر در ژوئن 2019 افزایش یافت. اما نکته بازدارنده در این زمینه مربوط به پهنای باند و سرعت اینترنت در افغانستان است که در سال 2012 مجموع پهنای باند اینترنت افغانستان برابر با 467 اس تی ام - بود و از نظر سرعت اینترنت، افغانستان از میان 178 کشور در رتبه 163 قرار داشت.

با در نظر گرفتن آمار فوق از یک سو و با توجه به اینکه در افغانستان بر خلاف بسیاری از کشورهای دیگر هنوز هم بحث در مورد اینکه آیا اینترنت و رسانه های مبتنی بر آن، ابزار ارتباط جمعی هستند یا خیر جاریست. اگر چه این بحث به صورت عمومی و علنی مطرح نمی باشد، اما و علی رغم اینکه اندیشمندان، اساتید و دانشجویان دوره دکتری افغانستان در این رابطه نظرات خاص خودشان را دارند، هنوز نسبت به این مساله تمرکز لازم صورت نگرفته است.

در این زمینه و در توضیح عدم رشد رسانه های آنلاین به رسانه های جمعی، همه گیر کفایت به موانع و چالش های که در سد راه آن قرار گرفته اشاره کنیم.

- 1 - عدم دسترسی تمام مردم به اینترنت،
- 2 - ساخت وبسایت های جعلی برای اطلاع رسانی
- 3 - بروز نبودن بعضی از وبسایت های خبری
- 4 - و مردم هنوز هم به مطالعه عادت ندارند.

این ها عواملی هستند که مردم کمتر به خاطر کسب خبر از اینترنت مراجعه می کند و روزنامه نگاری آنلاین کمتر در افغانستان رشد کرده است. (www.internetworldstatuse.com)

نگاهی به وضعیت رسانه های الکترونیک

روزنامه نگاری الکترونیک به معنی انتشار اطلاعات در دوره های زمانی مشخص در قالب صفحات وب بر روی یک شبکه اطلاع رسانی یا روی اینترنت است. محتویات چنین روزنامه ای به جای چاپ شدن بر روی کاغذ به صورت فایل های کامپیوتری در حافظه یک کامپیوتر قرار دارد. این فایل ها که در قالب های خاصی به نام صفحات وب در دوره های زمانی معینی در یک شبکه اطلاع رسانی متصل به اینترنت قرار می گیرند و مخاطبان چنین نشریاتی یعنی افرادی که با کامپیوتر شخصی خود به آن شبکه وصل می شوند، می توانند صفحات روزنامه را روی صفحه نمایش کامپیوتر خود ببینند و یا آن را روی کاغذ چاپ و سپس مطالعه کنند. اتصال به شبکه اطلاع رسانی مورد نظر ممکن است از طریق اینترنت یا در یک شبکه داخلی صورت پذیرد.

تاریخچه روزنامه نگاری الکترونیکی در افغانستان و جهان

روزنامه "شیکاگو تریبیون" در سال 1992 اولین روزنامه آنلاین بود که محتوای خود را به صورت الکترونیکی ارائه کرد. از سال 1992، رسانه های آنلاین به طور خارق العاده بسط یافته و به تکامل رسیده اند. در افغانستان، روزنامه "هشت صبح" اولین روزنامه ای بود که در سال ۲۰۱۲ نسخه الکترونیکی خود را منتشر کرد و سپس روزنامه الکترونیکی محضی که تاکنون در افغانستان منتشر شده، روزنامه‌ی ماندگار روزنامه، صبح کابل و روزنامه‌ی اطلاعات روز می باشند.

همانطور که ملاحظه می شود به رغم عمر کوتاه روزنامه نگاری الکترونیک در جهان، رشد کرده اما کشور ما کمتر توانسته رشد چشمگیری در بخش روزنامه نگاری آنلاین داشته باشند.

ولی فراموش نباید کرد که امواج این پدیده فراگیر افغانستان هم روزنه‌ی به سوی روزنامه نگاری آنلاین باز کرد که آهسته آهسته در حال پیشرفت است.

ورود و پذیرش روزنامه نگاری الکترونیکی در افغانستان در خور تامل است. این سرعت خود ناشی از تحولات اجتماعی و فرهنگی است که شکل گیری جامعه اطلاعاتی و چند رسانه ای در زیست بوم جهانی پدید آوردند.

روزنامه نگاری الکترونیکی با فاصله‌ای اندک (یکساله) نسبت به غرب وارد افغانستان شد و وبلاگ نویسی به مثابه جدیدترین تحول در عرصه روزنامه نگاری الکترونیکی نیز تقریباً هم زمان و یا حداکثر با یک سال تاخیر در افغانستان شناخته شد و مورد اقتباس قرار گرفت. در حال حاضر اکثر قریب به اتفاق روزنامه ها و تعداد کثیری از نشریات اداری نسخه الکترونیکی خود را نیز در اینترنت عرضه می کنند و تعداد قابل توجهی از سازمان ها، گروه ها و موسسات افغانستانی نیز سایت های اطلاع رسانی و خبری خود را در شبکه جهانی اینترنت شکل داده اند.

به این ترتیب می توان گفت که سرعت ورود، پذیرش و فراگیری روزنامه نگاری الکترونیکی در افغانستان خود نماد بارزی از قدرت، نفوذ و ظرفیت بالقوه حضور و فراگیری این گونه از رسانه‌ها در جامعه امروز است. (۳۰:۱)

ویژگی های روزنامه های الکترونیکی

سه امتیاز برجسته جستجو در اینترنت به طور کلی و جستجوی خبر و گزارش های خبری به طور خاص؛ "تعاملی"، "فرامتنی"، و "چند رسانه ای" بودن است. این سه ویژگی تحول شگرفی در خبر رسانی و خبرخوانی اینترنتی ایجاد کرده اند که تفاوت های زیادی با شیوه های مرسوم و رسانه های مرسوم دارد. این ویژگی ها سبب شده اند تا به بیان ساده کاربران، جای سردبیران را تا حدودی بگیرند و خود مطالب مورد نیازشان را انتخاب کنند یا حتی مطالبی به آنچه موجود است از جای دیگر اضافه کنند یا به راحتی به آرشیو و شماره‌های گذشته رجوع کنند و ساختار مطلب و متن را بسازند و متن دلخواه خود را به دیگران ارسال کنند.

مزایای روزنامه نگاری الکترونیکی

دکتر "یونس شکرخواه" در کتاب "روزنامه نگاری سایبر: جامعه اطلاعاتی و آزادی بیان" در این باره آورده است:

۱. عدم محدودیت زمانی و مکانی: زمان و مکان هر دو برای روزنامه های الکترونیکی نابود شده اند، خواننده یک روزنامه الکترونیکی هرگز منتظر یک ساعت خاص برای دسترسی به اطلاعات باقی نمی ماند و به محض نمایش با رسانه خود در اینترنت، در جهان سایبر قرار می گیرد و این یعنی دسترسی سریع و آنلاین به اطلاعات. در ضمن برای رسانه های سایبر هیچ مشکلی از نظر توزیع هم وجود ندارد.

از دیگر مزایای در رسانه های سایبر امکان دسترسی به ادبیات جهانی و اژه های فرامتنی (Hypertext)

روزنامه نگاری الکترونیکی است. با این ویژگی متون در جهان رسانه های سایبر به یکدیگر گره خورده اند و زمان و مکان در این گره خوردگی نابود شده است. استفاده از این امکان، به معنی دستیابی مخاطب به ادبیات جهانی یک واژه است. این امکان برای هیچ یک از روزنامه های نوشتاری حتی در آرشو خودشان نیز متصور نیست و به یک رویا شبیه است.

۲. امکان استفاده از گرافیک متحرک، صدا، تصویر و نور در رسانه های چاپی تنها تصویر است که وجود دارد، آن هم البته بدون تغییر می ماند و برای هر نسخه روزنامه ثابت است. اما در روزنامه های الکترونیکی، گرافیک های متعدد و متحرک، تصاویر تغییر یابنده، صدا و موزیک به کمک خبرها، مقاله ها، گزارش ها و ... می آیند تا تاثیرگذاری مطلب به اوج برسد و کاربران رسانه های الکترونیکی به هیچ وجه احساس خستگی نکنند.

۳. امکان ارتباط بی واسطه: یکی دیگر از ویژگی ها و مزایای روزنامه نگاری الکترونیکی این است که بین تولیدکننده و مصرف کننده یا همان رسانه و مخاطب هیچ واسطه ای وجود ندارد و این چیزی شبیه به ارتباط چهره به چهره است.

به عبارت دیگر، هر دو طرف همیشه به هم دسترسی دارند و امکان پس فرست هم به طور لحظه به لحظه برای طرفین موجود است.

۴. امکان شخصی شدن: روزنامه های الکترونیکی حتی می توانند برای یک نفر انتشار یابند. به این معنی که شما می توانید به روزنامه خود دستور دهید که چه نوع اطلاعاتی را در اختیارتان قرار دهد و چه نوع اطلاعاتی را در اختیارتان قرار ندهد. در این حالت، کاربر روزنامه الکترونیکی به جای دریافت کل مطلب، فقط مطلب سفارشی خودش را دریافت می کند.

۵. رفتارهای افقی و بدون سلسله مراتب: با مروری بر نظریه های ارتباطی متوجه خواهیم شد که ارتباطات جمعی از آغاز حالتی یک طرفه و عمودی داشته است. از مدل های ارتباطی شانون و ویور تا نظریه گلوله های جادویی همه و همه جریان های یک طرفه بوده اند. حال آنکه در رسانه های الکترونیکی، گیرنده یک مشاهده گر فعال است که مانند فرستنده در توزیع اطلاعات شرکت دارد. (۲: ۱۵)

معایب و مشکلات روزنامه نگاری الکترونیکی

قابل ذکر است که همه جنبه های روزنامه نگاری الکترونیک مثبت و امیدوار کننده نیست. به همان نسبتی که روزنامه نگاری الکترونیک، چشم اندازها و فرصت هایی را فراهم کرده است، مشکلات و نگرانی هایی هم ایجاد کرده است که بعضی از این مشکلات و نگرانی ها به شرح زیر است:

۱. شکاف دیجیتالی

یکی از بحث‌هایی که در دهه 1970 شروع شد و همچنان ادامه دارد بحث شکاف آگاهی است. این نظریه را از دو جهت می‌توان ارزیابی کرد، یکی از جهت دسترسی به رسانه و یکی هم از جهت خصلت رسانه و خصلت استفاده‌کننده از رسانه. منظور از خصلت رسانه این است که برخی رسانه‌ها ماهیتاً برای گروه‌هایی از مخاطبان کارآیی و استفاده بهتری دارند. مثلاً، کتاب و روزنامه بیشتر متناسب با مخاطبانی است که تحصیلات بالاتر، درآمد و فراغت بیشتر دارند، حال آنکه تلویزیون در غالب موارد و برحسب محتواهایی که عرضه می‌کند می‌تواند با مخاطبانی در ارتباط قرار گیرد که دارای تحصیلات و درآمد و رفاه پایین‌ترند. در حال حاضر استفاده از روزنامه الکترونیک هم می‌تواند تا حدودی همینطور باشد، به عبارت دیگر با استفاده‌کنندگانی متناسب پیدا کند که دارای جایگاه اجتماعی و اقتصادی بالاتر باشند. این تناسب هم از جهت اصل دسترسی و هم از جهت توانایی و مهارت‌های استفاده از آن مد نظر است. منظور از خصلت مخاطب هم تا حدودی همان است که در سطور بالا گفته شد یعنی ارتباط با جایگاه اجتماعی و تا حدودی نیز به انگیزه و نیاز به اطلاعات خاص مربوط می‌شود.

شواهد آماری نشان‌دهنده این است که شکاف آگاهی مورد بحث در ارتباط با رسانه‌های مرسوم در مورد رسانه جدید یعنی استفاده از اینترنت برای خبر خوانی نیز وجود دارد. طبق آمار موجود، در سال 2002 دسترسی به اینترنت در کل جهان از حیث نفر، بیش از 605 میلیون نفر بوده است و مناطق در حال توسعه کمتر شده است اما میزان آن هنوز هم زیاد است. همانطور که ملاحظه می‌شود میان کشورهای مختلف جهان، از جهت اصل دسترسی و استفاده از اینترنت به طور کلی فاصله بسیار زیادی وجود دارد که استفاده برای خبر خوانی و خبرگیری بخشی از این تفاوت کلی است. در درون کشورها نیز ممکن است چنین شکافی ملاحظه شود. این نوع شکاف دیجیتالی ممکن است بین گروه‌های شهری و روستایی، جنسی، نژادی، درآمدی و تحصیلی یا گروه‌هایی که براساس سایر متغیرها قابل تفکیک هستند نیز وجود داشته باشد.

طبق گزارشی که مرکز آمار افغانستان در سال 1389 منتشر کرده است آمارها نشان‌دهنده فاصله بسیار زیاد بین دسترسی به اینترنت در نقاط شهری و نقاط روستایی است. براساس این آمار تعداد خانوارهای دارای دسترسی به اینترنت در درصد خیلی اندک است حدود 5 درصد است. که در شهرها حدود 20 درصد از انترنت برای کسب اخبار استفاده می‌کند که این یکی از عیب‌های انترنت است مردم کمتر برای اخبار استفاده می‌کند و بیشتر برای سرگمی انترنت را به کار می‌برند.

۲. گزارش‌گیری غیر مستند / نقض معیارهای عینیت

نزول کیفیت می‌تواند نه تنها در مطبوعات چاپی بلکه در رسانه‌های الکترونیک و خبررسانی اینترنتی هم دیده شود. برای روشن‌تر شدن مسئله می‌توان گفت یکی از توصیه‌هایی که برای گزارشگری مستند و مبتنی بر واقعیات می‌شود این است که از گزارش به جای استنباط و قضاوت استفاده شود. البته این امر در رسانه‌های چاپی هم مکرر رخ می‌دهد.

۳. اعتبار و اصالت خبر

مسئله اعتبار خبر موضوعی پر سابقه در پژوهش ارتباط جمعی است. در مورد خبرهای اینترنتی و روزنامه‌های عرضه شده در شبکه جهانی اینترنت دقت، قابلیت اتکا و کفایت اطلاعات ممکن است بیشتر از میزانی مطرح شود که در رسانه‌های مرسوم و سنتی مطرح است. به ویژه اینکه، فشار موجود برای سرعت خبررسانی ممکن است باعث شود که اصل صحت خبر، فدای سرعت شده و حتی یک رسانه، خبری مهم را بدون بررسی دقیق منتشر کند.

۴. مشکل اطلاعات زیانبار

اگرچه مشکل اطلاعات متناقض، زیانبار و یا اطلاعات ناخواسته و نامطلوب در رسانه های سنتی و مرسوم نیز وجود دارد؛ اما این نقیصه در رسانه های الکترونیک بیشتر و پررنگ تر است. ویژگی فرامتنی روزنامه نگاری الکترونیک اگرچه امکان دسترسی به ادبیات جهانی وازه را برای مخاطبان خود فراهم می سازد، اما همانطور که پیشتر نیز اشاره شد گریز زدن از یک مفهوم به مفهوم دیگر اگر بطور مکرر اتفاق بیافتد می تواند منجر به گمگشتگی، انحراف ذهن از موضوع اصلی و انباشت و سرریزی اطلاعات در مخاطب شود. (۳: ویکی پدیا)

بررسی وضعیت و چالش های روزنامه نگاری الکترونیک در افغانستان :

همانطور که پیشتر ذکر شد روزنامه نگاری الکترونیک از جمله مباحثی است که تقریباً همزمان با آغاز فعالیت جهانی شبکه اینترنت در سال 1992 در جوامع گسترش یافت و جامعه افغانستانی را نیز کم و بیش تحت تاثیر قرار داد. به طور کلی فعالیت رسانه های افغانستان در حوزه روزنامه نگاری الکترونیک به معنی آکادمیک و علمی آن، در سه شکل قابل بررسی است. در واقع تعامل رسانه های جمعی افغانستان با تارنمای جهانی را می توان در سه بخش جداگانه تقسیم نمود:

۱. رسانه های سنتی، که از منابع اینترنتی استفاده میکنند؛

۲. رسانه های دارای نسخه اینترنتی؛

۳. رسانه های اینترنتی؛

الف (در حال حاضر گروه اول تنگاتنگ ترین ارتباط را با اینترنت دارد. روزنامه نگاران رسانه های افغانستان در تهیه مطالب برای رسانه های سنتی اغلب به منابع اینترنتی مراجعه میکنند: اینترنت به عنوان منبع غالب اطلاعات در جستجوی مطلب مورد استفاده قرار میگیرد. با بررسی اجمالی محتوای رسانه های کشور، اغلب متوجه میشویم که رسانه های کشور خواه الکترونیکی و خواه سنتی، به طور افراطی و مستقیم وابسته به اطلاعات شبکه جهانی هستند. روزنامه نگاران افغانستانی، بدون کنترل کافی اطلاعات اینترنتی، مطلب مورد نظر را در روزنامه ها منتشر کرده و یا در برنامه های رادیو و تلویزیون مورد استفاده قرار می دهند. بر اساس پژوهش های صورت گرفته روزنامه ها حدوداً 30 الی 90 درصد مطالب خود را از اطلاعات و عکس های گرفته شده از منابع اینترنتی پر می کنند. در این زمینه مواردی وجود دارد که در آن حتی لینک به منبع اطلاعات هم داده نمی شود، که طبیعتاً بر خلاف قانون است. در خصوص رابطه رسانه با اینترنت و رعایت حق مولف، باید توجه داشت که وضعیت رسانه های دیداری - شنیداری بهتر نیست. ایستگاه های رادیویی به طور بی رویه ای در پخش برنامه های خود از اطلاعات اینترنتی استفاده میکنند. این بهره گیری دامنه و FM محلی طیف گسترده ای از استفاده در اخبار و برنامه های تحلیلی تا به آشکارا تقلید کردن ایده های خلاق برای ساخت برنامه ها را شامل می شود. در بسیاری موارد لینک های لازم برای منبع اینترنتی اطلاعات مشاهده نمی شود. تنها استثنا در این زمینه مربوط به انتشار اخبار است که در آن مجریان به عنوان یک قاعده و اصل روزنامه نگاری به ذکر منبع می پردازند.

ب (در ارتباط با رسانه هایی که دارای نسخه اینترنتی میباشند، در آگوست 2010 ، تعداد این سایت ها تنها 4 عدد بود که از این تعداد روزنامه ها بیشتر از تعداد سایر رسانه ها بودند. یکی دیگر از نکات قابل توجه در بررسی رسانه های اینترنتی افغانستان، آن است که باید توجه داشت حتی در یک مورد هم ویژه سازمانی - ویرایشگر وب، که منحصرًا مختص نسخه اینترنتی رسانه های سنتی باشد، وجود ندارد.

گذشته از موارد فوق مشکل اصلی تاثیرگذار بر توسعه سایت های خبری و بویژه هفته نامه های سنتی، مساله به روزرسانی اطلاعات است. به روز رسانی روزانه مستلزم سرمایه گذاری های فراوان می باشد. در میان مطالب منتشر شده در نسخه آنلاین رسانه های سنتی، مطالب غالب شامل اخبار و تجزیه و تحلیل است. قابل ذکر است که نسخه های آنلاین رسانه های مذکور در حال توسعه هستند، که البته در این راه نیازمند سرمایه گذاری های مالی، تبلیغات و از همه مهمتر کادری حرفه ای هستند.

قابل ذکر است که در حال حاضر هیات تحریریه ها از تمام پتانسیل اینترنت استفاده نمی کنند و امکان به روز رسانی در هر ثانیه از سوی تحریریه نادیده گرفته میشود. بر خلاف نسخه های آنلاین رسانه های چاپی، آژانس های خبری باختر و اطلاعات روز اند که از به روز رسانی فوق العاده ای برخوردار هستند. در این ارتباط، در وب سایت های هر روز اطلاعات جدیدی مشاهده میشود و در هر دقیقه به روز رسانی میشوند.

نشریات آنلاین و نسخه الکترونیکی رسانه های سنتی مزایای مهمی در مقابل موارد مشابه چاپی دارند: اولاً، فرایند و فن آوری تولید آنها ساده است که به تبع زمان صرف شده برای انتشار نشریه را به شدت کاهش می دهد، دوماً، برای رسانه های آنلاین نیازی به کادر بزرگ کارکنان نیست، سوماً، مزایای اقتصادی آن است که در صرفه جویی کاغذ، تجهیزات چاپی و تایپی نمود دارد. اما مهمتر از همه، وعده مزیت آن تیراژ نامحدود و متعاقباً عدم محدودیت مخاطبان است. همچنین برای نسخه آنلاین یک نشریه سنتی قبل از هر چیز، تصویر نشریه، اعتبار آن و ورود به بازار جهانی اطلاعات، گسترش مخاطبان و نیز فرصت بیشتری برای جذب سرمایه در ازای انتشار تبلیغات تجاری بر روی سایت است.

ج (در ارتباط با گروه سوم نشریات آنلاین، در حال حاضر فقط چند رسانه ای محدود و جود دارند که نسخه الکترونیکی ندارند.

به طور کلی نتایج بررسی ها و تحقیق در حوزه رسانه های افغانستان به وضوح نشان می دهد که در حال حاضر هیچگونه رقابتی بین دو شیوه روزنامه نگاری سنتی و الکترونیک مشاهده نمی شود و رسانه های آنلاین اخیر، بدون از میدان بدر کردن رسانه های سنتی، فقط جای برحق و قانونی خود را گرفته اند. مصداق این واقعیت، درصد کم مخاطبان رسانه های اینترنتی است، بطوریکه هنوز هم رسانه های سنتی را میتوان با اطمینان رسانه های جمعی غالب نامید. این مورد را بارها خود صاحبان رسانه های آنلاین اظهار نظر نموده اند که این امر با داده های آماری نیز تایید و تصدیق میشود. به طوری که کل تیراژ روزنامه های تهران طبق آمار مختلف از 80 تا 100 هزار نسخه است. این در حالیست که طبق آمارهای 25 هزار بازدیدکننده است. نباید فراموش کرد که اگر یک شخص - اعلام شده مجموع مخاطبان نشریات اینترنتی، 10 روزنامه ای بخرد، چند نفر از اعضای خانواده آن را خواهند خواند. به این ترتیب شمار مخاطبان واقعی رسانه های چاپی چندین برابر بالاتر از تیراژ آنهاست. این در حالیست که برای رسانه های اینترنتی وضعیت کاملاً متفاوتی وجود دارد. در اینجا، بر عکس، شمار بازدیدکنندگان ثابت با تعداد واقعی مردم مطابقت ندارد، چرا که ممکن است یک کاربر روزانه مکرراً و چندین بار وارد سایت شود. در نتیجه در اینترنت تعداد کاربران واقعی کمتر از تعداد واقعی بازدیدکنندگان ثبت شده است.

به طور کلی عوامل بسیاری بر تفاوت آشکار تعداد مخاطبان و به تبع آن موانع رشد و توسعه روزنامه نگاری الکترونیک افغانستان تاثیر میگذارند که عبارتند از:

۱. پهنای باند و سرعت کند اینترنت در افغانستان: شمار کاربران اینترنت باند پهن - پرسرعت - در کشور ما در حالی 5میلیون نفر هم عبور نمی کند که سرعت رشد اینترنت پرسرعت در کشورهای مختلف جهان غیرقابل انکار است.

کشور آمریکا به عنوان پایه گذار اینترنت در جهان با بیش از 303 میلیون نفر جمعیت بالغ بر 220 میلیون کاربر اینترنت دارد که بعد از چین دومین کشور جهان از نظر تعداد کاربر اینترنت است. این کشور دارای ضریب نفوذ اینترنت 5/72 درصدی است و در رده سیزدهم کشورهای جهان در رتبه بندی جهانی ضریب نفوذ اینترنت قرار گرفته و این در حالی است که تعداد کاربران اینترنت این کشور از سال 2003 تا سال 2008 به بیش از 138 درصد افزایش یافته است.

کشور ترکیه نیز به عنوان یکی از کشورهای در حال توسعه منطقه که از نظر تعداد جمعیت هم بیشتر از افغانستان است. حدود 26 میلیون کاربر اینترنت با ضریب نفوذ 35 درصد دارد با این تفاوت که تعداد کاربران اینترنت باند پهن این کشور حدود 6 میلیون و یک درصد کل کاربران باند پهن جهان است. ضریب نفوذ اینترنت باند پهن ترکیه 8 درصد است و این کشور در جایگاه بیست و نهم جهان قرار دارد.

در کشور عربستان با 28 میلیون نفر جمعیت حدود 7 میلیون نفر از اینترنت استفاده می کنند و این کشور با ضریب نفوذ 22 درصدی در رده کشورهای میانه رو به پایین رتبه بندی جهانی قرار دارد.

قطر نیز با 795 هزار نفر جمعیت حدود 351 هزار نفر کاربر اینترنت دارد و با ضریب نفوذ 42 درصدی در رده کشورهای میانه در رتبه بندی جهانی است.

با نگاهی به آمار و ارقام فوق بدیهی است که سرعت پایین اینترنت یکی از موانع رشد و توسعه سایبر ژورنالیزم در کشور تلقی شود.

۲. تعداد کم و گسترش نابرابر کاربران اینترنت در کشور و هزینه های بالای دسترسی به اینترنت: ضمن تعریف نقش اینترنت در سیستم رسانه‌ای افغانستان خاطر نشان میکنیم، همانطور که بررسی شرایط شکاف دیجیتالی افغانستان نشان میدهد، اینترنت در تمام پهنه کشور به طور یکسان رشد نکرده و این نابرابری علاوه بر مناطق شهری و روستایی، در سایر بخش بندی‌ها نظیر تحصیلات، سطح درآمد، سن و ... نیز وجود دارد. بنابراین و با توجه به نقش حیاتی اینترنت در عملکرد رسانه‌های الکترونیکی افغانستان باید کوشش شود با ارتقای سطح زندگی افغان‌ها، رفاه آن‌ها نیز افزایش یابد و در نتیجه کامپیوترهای خانگی دیگر وسایل لوکس تلقی نشده، بلکه مانند سایر لوازم خانگی معمولی دیگر مثل یخچال و تلویزیون تلقی شوند. به جرات می توان گفت که کاهش هزینه های دسترسی به رایانه و اینترنت از جمله ملزومات رشد روزنامه نگاری الکترونیک می‌باشد. همانطور که تجارب جهانی نشان می دهد در جوامع غربی هم تا زمانی که این تکنولوژی‌ها همگانی نشد و به صورت ارزان در دسترس عموم قرار نگرفت، روزنامه نگاری دیجیتالی هم بسط پیدا نکرد. در کشور ما متأسفانه چون هنوز این امکانات به صورت ارزان قیمت در اختیار خانواده ها قرار ندارد، عدم شکوفایی این شیوه از روزنامه نگاری، طبیعی به نظر می رسد.

۳. فقدان مهارت های ابتدایی کامپیوتری و نرم افزار در میان جمعیت فعال تر در بازه سنی 30 تا 55 سال: طبق آمار انجمن جامعه شناسی افغانستان، با بالا رفتن سن، میزان استفاده از اینترنت به طور قابل توجهی کاهش می یابد. 7-30٪ کاربران اینترنت در میان پاسخ دهندگان رده سنی 44 ، با توجه به مطالعه انجام شده در ماه اکتبر سال (2019) 45 سال و 3٪ از پاسخ دهندگان 60 سال و بالاتر ثبت شده است. به این ترتیب در میان افراد جوان در % -59 - 6 سال سنین 18 تا 29 سال، استفاده کننده گان این سنین رقم خیلی بالا داشته است.

۴. عدم وجود کادر حرفه ای روزنامه نگاری آنلاین: فقدان آشکار کادر حرفه‌ای اجازه انجام روزنامه نگاری اینترنتی در قالب طراحی شده را نمیدهد. هر چند لازم است اشاره‌ای داشته باشیم به روزنامه نگاران اینترنتی حرفه ای مثل فیصل کریمی و ... که در تحقق روزنامه نگاری الکترونیک افغانستان و نیز جذب مخاطبان اینترنتی موفق عمل کرده اند، اما متأسفانه هنوز هم اطلاعات ارزنده، ضروری و موثر تنها برای تعداد محدودی از گیرندگان در دسترس است که این مساله مربوط به تامین منابع اقتصادی و هزینه های دسترسی به اینترنت و متعاقب آن منابع اطلاعاتی و خبری میباشد.

۵. فقدان زیرساخت های فنی و حرفه ای: محدودیت سخت افزاری و نرم افزاری موجود، مانع بسیار بزرگی بر سر راه توسعه شبکه الکترونیکی و از جمله روزنامه نگاری سایبر است. باید دانست که لازمه دیجیتالی شدن، دسترسی به امکانات است. در دنیا این اتفاق افتاده چون زیرساخت های لازم را فراهم کرده اند. در کشورهای اروپایی، همزمان با توزیع دستگاه‌های رایانه، خطوط تلفن هم به شکل انبوه در اختیار مردم قرار گرفت به طوری که اکنون آنها با استفاده از سیستم‌های جدید به شکل بی سیم امکان اتصال به شبکه بدون کد ورود و خرید اشتراک اینترنت را دارند. سرویس دهی اینترنت در این کشورها به شکلی است که با قرار گرفتن شخص در حوزه امواج، دستگاه رایانه خود به خود به جست و جو می پردازد و پس از ردیابی امواج قوی از طریق ماهواره وارد شبکه می شود. در صورتی که ما در افغانستان نه تنها هنوز موفق به توزیع امکانات و تجهیزات فنی پیشرفته برای همه اقشار جامعه نشده ایم؛ بلکه حتی نتوانسته ایم به شیوه سنتی، خط تلفن در اختیار خانواده ها قرار دهیم. در حال حاضر سیستم جدید به شکل بی سیم فقط در نقاط محدودی از کشور تدارک دیده شده تا خدمات اینترنتی بی سیم را تقویت کند ولی هنوز امکان استفاده عموم از سیستم بی سیم فراهم نشده و به نظر می رسد باید مدت زمان طولانی در انتظار ماند تا ارتباط مستقیم با شبکه از طریق ماهواره در کشور فراهم گردد. چون زیرساخت‌های لازم فراهم نشده است و بر فرض تحقق آن، تا زمانی که نتوانیم امکانات شبکه را به شکل گسترده و ارزان قیمت در اختیار عموم قرار دهیم، نمی توانیم شاهد بسط و توسعه شبکه دیجیتال و ترکیبات آن باشیم.

۶. عدم آمادگی بسترهای لازم آموزشی-اجتماعی: باید توجه داشت که بدلیل آماده نبودن بسترهای لازم و عدم آگاهی و پذیرش عمومی آحاد جامعه نه تنها شاهد عدم توسعه روزنامه نگاری الکترونیک بلکه سایر عرصه ها نیز می باشیم؛ مثلاً در کنار توسعه کتاب دیجیتال در جوامع که با استفاده از آن می توان چندین هزار جلد کتاب را در قطع کتاب معمولی در رایانه نگهداری کرد، کتابهای چاپی هنوز به وفور مشاهده می شوند. یا در خصوص نظام آموزش که دچار تحولات بسیاری در دنیا شده در افغانستان شکل سنتی آن بیشتر مورد توجه است. مصداق این موضوع را در تدریس آمار شاهد هستیم که علی رغم وجود کامپیوترهای پیشرفته جهت حل مسائل، همچنان به طراحی جداول و ماتریس‌ها و فرمول‌های پیچیده ریاضی و آمار به شیوه دستی اکتفا می‌شود. در این زمینه می‌توان گفت که: اولاً همانگونه که نظام روزنامه نگاری فعلی ما همانند بسیاری دیگر از نظامها وارداتی و تحمیلی است و در بستر عادی خود رشد نکرده این شیوه از روزنامه نگاری هم وارداتی است و اگر همین روند ادامه پیدا کند قطعاً در بستر اصلی خود رشد نمی کند.

ثانیاً ما در یک زمان خاص و بدون آمادگی کامل سایر بخش‌های جامعه با تکنولوژی وارداتی غرب رو به رو شده ایم و از آن استفاده می کنیم، لذا اگر بخواهیم مسیر درست رشد فراهم شود باید زمینه شکل گیری سایر زیرساخت‌های لازم را در کنار یکدیگر و به موازات هم فراهم کنیم و توسعه ببخشیم.

دکتر یونس شکرخواه در این زمینه می گوید: یکی از مهمترین دلایل عدم توجه به روزنامه نگاری الکترونیکی، آماده نبودن بسترهاست. به نظرهم آماده نبودن بسترها و هم فراهم نشدن زیرساخت‌های فرهنگی و آموزشی برای توسعه این نوع

روزنامه نگاری در عدم توسعه آن دخیلند. گرچه در حال حاضر، برخی روزنامه ها علاوه بر انتشار نسخه چاپی، نسخه دیجیتالی را نیز دارا هستند اما اکثر آنها با هدف کسب درآمد و تامین هزینه های لازم برای توسعه نسخه الکترونیکی اقدام به این کار می کنند.

به طور کلی از توضیحات مذکور چنین برمی آید که عوامل عدم توسعه رسانه های الکترونیکی افغانستان را می توان در سه بخش خلاصه کرد که هر سه بخش به طور یکسان دارای اهمیت می باشند. این عوامل عبارتند از:

-عوامل اقتصادی

-عوامل فنی و تکنولوژیکی

- مطالعات رسانه های (۲۰:۱)

-عوامل اجتماعی

باید اظهار داشت که روزنامه نگاری افغانستان در شبکه اینترنتی به عنوان یک نوع فعالیت حرفه ای، در حال حاضر منابع کافی و اجزای تشکیل دهنده اقتصادی، تکنولوژیکی و اجتماعی به شکل کامل آن را ندارد. در اینجا ذکر این مطلب ضروری است که پرداختن به مسائل اساسی مانند تامین کمی و کیفی رشد اینترنت، توسعه زیرساخت های فنی و ارتباطی، کاهش شکاف دیجیتالی در کشور و نیز فرهنگ سازی و آموزش صحیح از جمله ملزوماتی است که با پشتیبانی دولتی محقق و تاثیرگذار می گردد. (۲۵:۵)

نتیجه گیری:

در پایان این بخش می توان خاطر نشان ساخت که روزنامه های چاپی با آنکه یک دوره نسبتاً طولانی در جوامع حاکم بودند اما به دلیل محدودیت های زمانی، عدم امکان دسترسی تمامی علاقه مندان به روزنامه ها، نبود شرایط لازم برای توزیع بهینه روزنامه و مباحثی از این دست، به سمتی هدایت شدند تا علاوه بر انتشار شماره معمولی، نسخه الکترونیکی خود را نیز دارا باشند و تعداد انگشت شماری نیز فقط منحصر به انتشار نسخه الکترونیکی شدند. البته چون هنوز حق کپی رایت و امکان مالکیت و ذخیره سیستم های جدید در کشور ثبت نشده و بانکداری شبکه ای و دیجیتالی هم فعال نیست تا هزینه این شیوه از روزنامه نگاری تضمین شود، لذا تنها برخی از نشریات این رویکرد را اتخاذ کرده اند. در حال حاضر این شکل از روزنامه نگاری در کنار روزنامه نگاری سنتی به حیات خود ادامه می دهد با این رویکرد که اخبار و اطلاعات به موقع و سریع در دسترس علاقه مندان قرار گیرد و آسیب های ناشی از توزیع نامناسب هم برطرف گردد. ضمن آنکه شرایطی فراهم شود تا شخص بدون اضطراب و نگرانی برای از دست دادن نسخه جدید روزنامه، در هر ساعت از شبانه روز به روزنامه مورد علاقه خود دسترسی داشته باشد و حتی به آرشیو قبلی هم مراجعه کند و مطالب مورد نیازش را جست و جو نماید.

هر چند به اعتقاد بسیاری از کارشناسان حوزه ارتباطات، با توسعه این شیوه از روزنامه نگاری، دیگر شاهد محدودیت انتشار اخبار و سانسور خبری نخواهیم بود و پخش همزمان صدا و تصویر و دسترسی آسان و سریع به اخبار که ارمغان این شیوه از روزنامه نگاری است، سبب خواهد شد تا شاهد نوعی تحول بنیادی در فضای رسانه ای جوامع باشیم. اما با وجود موانع مذکور، امروزه در افغانستان فقط مقدمات توسعه و عملکرد رسانه های اینترنتی وجود دارد. باید خاطر نشان کرد که در حال حاضر رسانه های اینترنتی و وب سایت های خبری موجود در افغانستان به علت عدم توسعه اولیه و تعداد نسبتاً کم کاربران اینترنت هنوز نمی توانند با رسانه های سنتی به رقابت بپردازند. اما می توان تصور کرد همانگونه که رادیو و تلویزیون، خیلی سریع در جوامع نفوذ کردند، روزنامه نگاری الکترونیکی هم به شرط فراهم شدن بستر، زیرساخت ها و سایر ملزومات آن جایگزین شیوه فعلی خواهد شد؛ اما نه در آینده ای نزدیک، بلکه این اتفاق در گذر زمان و به تدریج تحقق پیدا می کند. چون در حال حاضر توزیع دسترسی به امکانات لازم این شیوه در جامعه ما هدفمند و هدایت شده نیست و عمومیت هم نیافته است.

- 1 - حیدری، ذبیح الله. ژورنالیزم آنلاین و نگاهی به رسانه های آنلاین در افغانستان، کابل، انتشارات عازم. (۱۳۹۶)
 - 2 - فصلنامه پژوهش و سنجش، شماره 25، «تعامل با جهانی شدن» سلطانی فر، سید محمد □ 1380
 - 3 - ویکی‌پدیا، گاه شمار وقایع مهم اینترنت در افغانستان □
 - 4 - قانون مطبوعات افغانستان و آیین نامه اجرایی آن □
 - 5 - ودودی، الهه. «آینده روزنامه نگاری چاپی در چالش با روزنامه نگاری آن لاین». رسانه: سال شانزدهم، شماره 3
 - 6 - سلطان آبادی، محمود. شیوه های جستجو و جمع آوری اخبار در وب. تهران، ثانیه. ۱۳۹۴
 - 7 - رضایی، دکتر علی رضا. محیط های چند رسانه ای، نشر آترا، چاپ اول، پاییز: ۱۳۹۰
 - 8 - رضایان، مجید. تیترا نویسی در وب، تهران، ثانیه، ۱۳۹۴.
 - 9 - www.hamshahrionline.ir/details/ همشهری آنلاین، سه شنبه 7 اردیبهشت 1389 به نشانی □ 106085 :
1 0 - بدیعی، نعیم. روزنامه نگاری در جامعه اطلاعاتی. رسانه، فصلنامه مطالعاتی و تحقیقاتی وسایل ارتباط □
جمعی، سال شانزدهم، شماره 2، پاییز 1384
 - 1 1 - شکرخواه، یونس. روزنامه نگاری سایبر: جامعه اطلاعاتی و آزادی بیان، تهران، ثانیه، □ 1384
 - 1 2 - www.amar.org.ir وب سایت مرکز آمار به نشانی □
 - 1 3 - وب سایت اخبار فناوری اطلاعات و ارتباطات به نشانی □ :
- <http://www.itna.ir/vdccsxqs.2bq418laa2.html>
- 4 1 - حریری، اکبر. روزنامه نگاری الکترونیک و چالش های آن در افغانستان، فصلنامه پژوهش و سنجش، سال. (1389)
 - 5 1 - اکرمی، حمیدرضا. «نسخه الکترونیکی مطبوعات در افغانستان» فصلنامه رسانه، سال دهم، ش سوم، پاییز □ 1378
 - 6 1 - شکرخواه، یونس. «سایبر ژورنالیزم در برابر روزنامه نگاری سنتی» بخش اول، روزنامه جام جم، ش 27، فروردین ماه، 1381. □
 - 7 1 - www.internetworldstats.com □